

запропонована та обґрунтована періодизація діяльності української політичної еміграції на території міжвоєнної Волині дозволили реалізувати мету та завдання роботи.

У другому розділі зроблено вдалу спробу дослідження процесу появи української політичної еміграції, її адаптації до західноволинського соціуму, відносин з польською владою, проблем регулювання правового статусу, а також взаємовідносин з більшовиками, які авторка кваліфікувала як «взаємне поборення» (с. 173–200).

У третьому розділі наукової праці викладено історію формування відділів УЦК та їх діяльності. Другий параграф присвячено роботі контрольно-розвідувальних пунктів військової спецслужби УНР у волинському прикордонні. Політичні пріоритети та ідеологічні погляди емігрантів розглянуто у третьому підрозділі. Інформативно насичений матеріал подано про міжвоєнну діяльність Володимира Оскілка, зокрема його роботу із захисту і допомоги емігрантам, що опинилися на Волині, утворення Українського громадського комітету допомоги емігрантам в Польщі з центром у Рівному, а також його протистояння з іншими емігрантами, зокрема генералом С. Білецьким, письменницею Галиною Журбою. Авторка порушила у монографії низку інших важливих питань, які досі майже не досліджувалися. Серед них – монархічний складник української політичної еміграції, пов'язаний з діяльністю ІІ Коша УНАКОТО, очолюваного Іваном Волошином.

Четвертий та п'ятий розділи монографії цілісно характеризують громадську, церковно-релігійну, кооперативну, культурно-освітню, літературно-мистецьку діяльність емігрантів. Належне місце відведено гендерному фактору в житті політичної еміграції. Водночас, окремі сюжети можна було б подати стисліше з огляду на надто широкий фактологічний матеріал.

Цінність рецензованої монографії підкреслимо наявністю в її висновках підстав для нових наукових пошуків та дискусій. Матеріал викладено цікаво й доступно, книга написана гарною літературною мовою.

Не претендуючи на вичерпність, вважаємо, що монографія «Українська політична еміграція в Польщі: склад, структура, громадсько-політичні практики на території Волинського воєводства» авторства Руслани Давидюк, доцента кафедри історії України Рівненського державного гуманітарного університету, здобувача Центру дослідження українсько-польських відносин Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, є концептуальною, комплексною науковою працею, заслуговує на увагу читацької аудиторії, буде корисною для кожного, хто цікавиться новітньою історією України і Польщі, а також питаннями краєзнавства.

Pater I. G., doctor of historical sciences, Professor, Head of department of contemporary history, Institute of Ukrainian Studies named after I. Krypyakevych (Ukraine, Lviv), inukr@inst-ukr.lviv.ua

Review of the monograph: Davydiuk R. P. Ukrainian political emigration in Poland: staff, structure, social and political practices in the Volyn Voivodeship: monograph / Ruslana Petrivna Davydiuk. – Lviv; Rivne: Djatlyk M., 2016. – 704 p.

Щербак В. О.,
доктор історичних наук, професор кафедри історії України історико-філософського факультету, Київський університет ім. Бориса Грінченка (Україна, Київ), shcherbak.vitalii@gmail.com

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ:

Фергад Туранли. Козацька доба історії України в османсько-турецьких писемних джерелах (друга половина XVI – перша чверть XVIII століття). – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2016. – 606 с.

Османістика є новим дослідницьким напрямом у вітчизняній тюркології. Її основи були закладені у минулому столітті визначними українськими сходознавцями Агатангелом Кримським, Василем Дубровським, Євгеном Завалинським. Згодом цю традицію успішно продовжили Омелян Пріцак, Ярослав Дашкевич та Віктор Остапчук. Проте їх зусиль виявилось недостатньо для повноцінного розвитку української османістики, що зумовило низький загальний рівень її результативності. Тому слід вітати появу праці кандидата історичних наук Фергади Туранли, як свідчення нового оптимістичного імпульсу в розвитку означеної галузі.

Автор здійснив наукове дослідження високого фахового рівня, яке ґрунтується на ретельному джерелознавчому опрацюванні османсько-турецьких писемних документів другої половини XVI – першої чверті XVIII століть, що містить у собі інформацію про Україну козацької доби. Значною мірою це стало можливим завдяки фонду «Меморіальний Кабінет Бібліотека-Архів-Музей Омеляна Пріцака» центру сходознавства Національного університету Києво-Могилянська академія, який є фактично єдиним науковим закладом, де розвивається османістика як напрямок тюркології в Україні.

Актуальність досліджуваної проблематики не викликає сумніву, адже тюркський чинник відіграв помітну роль в соціально-економічному та політичному житті України козацької доби. В той же час питання методології опрацювання османських джерел в наш час недостатньо розроблене. На заваді науковцям поза межами Туреччини, які намагаються здійснювати пошуки в сфері османської історії, постає проблема мови. Проте, автор даної монографії добре нею володіє і мав змогу тривалий час стажуватися у Стамбульському університеті та працювати у архівах та бібліотеках Туреччини.

Фергад Туранли виявив і систематизував у відповідності до проблематики даної студії велику кількість османсько-турецьких писемних документів XVI – першої чверті XVIII. При цьому він здійснив класифікацію історичних джерел за їхніми видами та жанровою належністю в межах тогочасної писемної традиції шляхом виявлення авторства, включаючи з'ясування їх світоглядних уявлень. Запропоновані автором правила вибору джерелознавчого матеріалу та інтерпретації отриманих результатів по суті є започаткування нового напрямку у розвитку української тюркології.

Необхідно відзначити, що монографія Фергади Туранли являє собою першу вдалу спробу здійснення відбору, систематизації та комплексного аналізу

османсько–турецьких рукописних документів, що містять у собі інформацію з історії України козацької доби. На сьогодні вона не опрацьована достатньою мірою українськими тюркологами, а отже – є малознаною чи зовсім невідомою у вітчизняному сходознавчому джерелознавстві.

Автор здійснив виокремлення вище згаданих історичних документів у самодостатню групу писемних джерел з історії України. Специфіка джерелознавчого опрацювання даного корпусу джерел полягає в тому, що вони виникли в історично–культурному ареалі тюркомовного етнічного масиву, який прилягав до земель України, зокрема на території, підвладній Кримському ханству. Зрозуміло, що ця обставина значною мірою обумовила загальний обсяг, змістовне навантаження, тематичну спрямованість, жанрову належність та структурну цілісність тих османсько–турецьких документів, що містять у собі інформацію щодо історії України.

Науковий пошук Фергада Туранлі уможливив здійснення досліджень динаміки розвитку окремих історичних явищ в їх просторовому вимірі, які з часом поширювалися на інші ареали, зберігаючи при цьому певну спадкоємність та набуваючи нових конкретних рис. Це стосується методології джерелознавчого опрацювання османсько–турецьких писемних джерел середини XVI – першої чверті XVIII століття з історії козацької України, аналізу відображення в рукописній традиції Високої Порти і Кримського ханства значення козацького чинника у розвитку військово–політичної ситуації в Північному Причорномор'ї, дослідження інформації османсько–турецьких архівних документів, які стосуються дипломатичної діяльності гетьмана Петра Дорошенка щодо встановлення військово–політичних відносин з Османською імперією.

Джерелознавчий аналіз історичних документів, які входять до складу корпусу османсько–турецьких писемних джерел, здійснений на засадах інтерпретаційно–когнітивної методології з урахуванням принципів сучасного міждисциплінарного підходу, що надало можливість автору книги простежити на фаховому рівні еволюцію історичного розвитку України в тривалому часовому вимірі. Йдеться про генезу національно–визвольної боротьби українського етносу, відродження Української держави в роки Визвольної війни середини XVII ст. та її еволюцію. Крім того вони проливають світло на суперечливий характер відносин козацької України з Туреччиною та Кримським ханством.

Зважаючи на ту обставину, що до наукового аналізу були залучені маловідомі та невідомі в українському тюркологічному джерелознавстві історичні писемні документи, автор значну увагу приділив вирішенню завдань щодо визначення критеріїв, згідно з якими він надав оцінку якісних ознак та специфічних особливостей писемних документів, обраних ним для здійснення дослідження проблематики.

Особливе значення мають залучені до рецензованої праці оригінальні османсько–турецькі тексти, які автор переклав українською мовою та доповнив своїми коментарями. Значний науковий апарат, що містить праця Фергада Туранлі, є вельми корисними не лише для істориків, а й сходознавців філологів, етнологів, котрі займаються дослідженням турецько–українських мовних та культурних зв'язків XVI–XVIII ст.

У висновках відзначається, що для досягнення поставленої мети автор чітко дотримувався загальних теоретико–методологічних засад джерелознавства. Водночас комплексне опрацювання різних за жанровою належністю, змістовним навантаженням та конструктивними характеристиками джерел зумовило залучення нових методологічних прийомів, зокрема «антиредукціоністської» концепції пізнання історії, в рамках якої визнається пріоритетність визначення певного історичного процесу та аналіз його специфічних ознак. Акцентується увага автора і на самобутніх ознаках османсько–турецької літописної традиції від часів Сельджуцької держави до ранньомодерної доби. Зрештою аналіз османських джерел дозволяє простежити еволюцію українсько–турецьких відносин протягом майже двох століть.

Обґрунтовані висновки автора дозволять глибше зрозуміти потребу створення умов для активізації підготовки вітчизняних фахівців–тюркологів, видання навчально–методичних посібників і підручників з історії українсько–турецьких взаємин XVI–XVIII ст. Крім того актуалізується необхідність відкриття у вищих навчальних закладах України здавна практиковану в Європі спеціальність «сходознавство» з поглибленим вивченням східних мов та культури.

Суттєвим доповненням у книзі є термінологічний словник, хронологія правління турецьких султанів, кримськотатарських ханів, українських гетьманів, зразки графіки османсько–турецьких рукописів, іменний та географічний покажчик, що свідчить про високу культуру наукового видання. Окремо слід наголосити на влучності і оригінальності оформлення обкладинки, яка закликає читача пізнати один із важливих векторів вітчизняної історії.

Водночас, доречно зауважити, що проблематика висвітлена в монографії має перспективу продовження дослідницької роботи. Це стосується залучення до джерелознавчого аналізу інших архівних матеріалів, зокрема польських та російських. Можливо варто було б розширити хронологічні межі студії і підготувати збірник османсько–турецьких писемних документів, де б містилася інформація з історії України до кінця XVIII століття.

Викладені нами вище міркування з приводу джерелознавчого дослідження Туранлі Фергада Гардашкан Оглу дають підставу стверджувати, що монографія «Козацька доба історії України в османсько–турецьких писемних джерелах (друга половина XVI – перша чверть XVIII століття)» є вагомим внеском у розвиток вітчизняної методології дослідження османсько–турецьких писемних джерел ранньомодерної доби. Книга безумовно стане корисною для науковців, викладачів, студентів, усіх, хто цікавиться історичною минувшиною України та її тюркських сусідів.

Shcherbak V. O., doctor of historical sciences, Professor, Department of History of Ukraine of historical and philosophical faculty, Borys Grinchenko Kyiv University (Ukraine, Kyiv), shcherbak.vitalii@gmail.com

Review of the monograph: Fergad Turanlı. Cossack era in the history of Ukraine in the Ottoman–Turkish written sources (second half of XVI – first quarter of the XVIII century). – K.: Publishing house «Kyiv–Mohyla Academy», 2016. – 606 p.

* * *